

Oponentský posudek disertační práce PhDr. Jiřího Perglera *Česká reflexivní deagentizace v diachronním pohledu*

Oponent: PhDr. Šárka Zikánová, Ph.D.

Předložená práce je zajímavá z mnoha hledisek. Téma reflexivních slovesných tvarů ve slovanských jazycích je složité, bývá uchopováno různě, avšak často při popisech a vysvětlení zůstává řada užití reflexivních deagentivních konstrukcí na okraji, protože nevytvářejí jasné typy. Kol. Pergler pojímá toto beztak obtížné téma ještě složitěji v tom smyslu, že k těmto typům přistupuje z diachronního pohledu. Ve výsledku tento přístup poskytuje systém ucelených vysvětlení a umožňuje vysvětlit jevy, které se v synchronním pohledu jeví jako okrajové či těžko zařaditelné. Chci podtrhnout myšlenkovou originalitu a náročnost tohoto pojetí.

Pozoruhodná je ucelená teoretická průprava pro analýzu, která by sama o sobě obstála jako slušná disertace. Autor se v ní podrobně a srozumitelně věnuje různým pojetím gramatikalizace – jen tato část by stála za přednášení studentům, je velice přehledná a zároveň kol. Pergler stále komentuje jednotlivá pojetí, vyslovuje o nich vlastní názor, uvádí je do společného rámce. Poukazuje na problematičnost ostrého vymezování gramatických kategorií a předkládá řešení (škálový přístup), která jsou v současné době k dispozici.

Dále pak práce popisuje několik přístupů k českému reflexivu v deagentizačních konstrukcích a k postavení zkoumaných konstrukcí v rámci dalších pasivních (deagentivních) konstrukcí, tj. zasazuje zkoumané konstrukce do řady konstrukcí se stejnou či podobnou formou a dále se stejnou či podobnou funkcí. V této části je zajímavý zejména pohled typologický (resp. několik typologických pohledů), které pak později ve vlastní analýze umožňují zahrnout vývoj českých deagentizačních konstrukcí do obecného rámce.

Zajímavá je také dokumentace k sestavování korpusu dokladů. Autor zde narazil na obecné problémy, které provázejí sestavování reprezentativního diachronního korpusu obecně (např. do kterého období řadit pozdější opisy textů). Podrobně popisuje zásady pro sestavení korpusu, při němž pečlivě dbal na to, aby výsledný korpus byl reprezentativní, ať už jde o jednotlivé periody zkoumaného období, žánry, prózu a poezii či texty původní a překladové. Je zajímavé číst o kolizích těchto hledisek, které nutně musely přijít (např. otázka, zda zahrnout do korpusu veršovaný text, pokud pro danou periodu není dostatek spolehlivých textů prozaických), a zdůvodnění řešení. Zde, stejně jako v celé práci, oceňuju autorovu explicitnost, možnost sledovat jeho úvahy, které jsou podané velmi jasně a instruktivně.

Podobně jako předchozí části se pak vlastní analýza vyznačuje mimořádnou komplexností, zahrnutím nejrůznějších hledisek. Autor sleduje deagentivní konstrukce v závislosti na žánru textu, na slovesné formě, na lemmatu, valenci, vlastnostech agentu a subjektu atd. Ve sledovaném materiálu se ukazuje, jak se postupně oslabují kontextová omezení pro užití deagentivních konstrukcí (rys gramatikalizace). Zvláštní kapitola je pak věnována různým situačním typům těchto konstrukcí, v nichž je možné sledovat např. uplatnění modalit. V závěru analýzy jsou podrobně rozebrány víceznačné doklady: opět se zde ukazuje autorův celostní přístup k problematice, neboť neinterpretuje násilně jevy, které jednoznačně interpretovat nejdou, nýbrž poukazuje na jejich specifické vlastnosti a jejich nejednoznačnost se snaží vysvětlit.

Po obsahové stránce nemám k práci žádné připomínky. Jak jsem již několikrát uvedla, práce je pozoruhodně komplexní a zároveň explicitní, velice pečlivě vymezuje termíny a popisuje všechna nejasná místa, která během výzkumu mohla kdekoli vzniknout. O vývoji deagentivních konstrukcí přináší řadu nových zjištění a vyvrací některá starší tvrzení.

Po formální stránce mám jen velice drobné připomínky. Je vidět, že autor je cele ponořen do zahraniční literatury, což je dobře. Někdy to ale ovlivňuje jeho české odborné vyjadřování.

Pokusila bych se nahradit výraz „kroslingvistický“ (např. kroslingvistická perspektiva); trochu neústrojně mi zní název kapitoly „Pojetí Himmelmann (2004)“ a některých podobných, ale to jsou skutečně maličkosti.

Stojí také za úvahu, zda ponechávat cizojazyčné citáty v původním znění, nebo zda by zasloužily překlad. Pokud předpokládáme, že čtenáři jim stejně v cizím jazyce budou rozumět, potom by bylo vhodné napsat celou práci rovnou v angličtině, protože tak bude mít bezesporu větší dopad ve světové vědecké obci. (A ohlas a citovanost si tato práce rozhodně zaslouží.)

Předložená práce dalece přesahuje nároky kladené na práci disertační, rozsahem i hloubkou analýzy odpovídá dobrému výsledku dlouholetého skupinového výzkumu ve standardním (tj. nikoli studentském) vědeckém projektu. S velikou radostí ji proto doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 13. 5. 2019

PhDr. Šárka Zikánová, Ph.D.
Ústav formální a aplikované lingvistiky
Matematicko-fyzikální fakulta UK